

فهرست

درس هشتم: احیای ارزش‌های راستین ۷۹

درس نهم: عصر غیبت ۸۱

درس دهم: مرجعیت و ولایت فقیه ۸۸

بخش دوم: در مسیر ۹۴

درس یازدهم: عزت نفس ۹۴

درس دوازدهم: پیوند مقدس ۹۷

پایه دوازدهم

بخش اول: تفکر و اندیشه ۱۰۳

درس اول: هستی‌بخش ۱۰۳

درس دوم: یگانه‌بی‌همتا ۱۰۷

درس سوم: توحید و سبک زندگی ۱۱۲

درس چهارم: فقط برای تو ۱۱۶

درس پنجم: قدرت پرواز ۱۲۰

درس ششم: سنت‌های خداوند در زندگی ۱۲۴

بخش دوم: در مسیر ۱۳۱

درس هفتم: بازگشت ۱۳۱

درس هشتم: احکام الهی در زندگی امروز ۱۳۵

درس نهم: پایه‌های استوار ۱۴۰

درس دهم: تمدن جدید و مسئولیت ما ۱۴۳

پرسش‌های چهارگزینه‌ای دهم ۱۴۹

پرسش‌های چهارگزینه‌ای یازدهم ۱۶۷

پرسش‌های چهارگزینه‌ای دوازدهم ۱۸۷

پیوست ۲۰۲

آزمون‌ها ۲۱۳

پاسخ‌نامه کلیدی ۲۲۹

پایه دهم

بخش اول: تفکر و اندیشه ۸

درس اول: هدف زندگی ۸

درس دوم: پرواز ۱۱

درس سوم: پنجره‌ای به روشنائی ۱۴

درس چهارم: آینده روشن ۱۷

درس پنجم: منزلگاه بعد ۲۱

درس ششم: واقعه بزرگ ۲۴

درس هفتم: فرجام کار ۲۷

بخش دوم: قدم در راه ۳۲

درس هشتم: آهنگ سفر ۳۲

درس نهم: دوستی با خدا ۳۵

درس دهم: یاری از نماز و روزه ۳۸

درس یازدهم: فضیلت آراستگی ۴۳

درس دوازدهم: زیبایی پوشیدگی ۴۶

پایه یازدهم

بخش اول: تفکر و اندیشه ۵۰

درس اول: هدایت الهی ۵۱

درس دوم: تداوم هدایت ۵۴

درس سوم: معجزه جاویدان ۵۸

درس چهارم: مسئولیت‌های پیامبر ﷺ ۶۱

درس پنجم: امامت، تداوم رسالت ۶۷

درس ششم: پیشوایان اسوه ۷۱

درس هفتم: وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی

مسلمانان پس از رحلت رسول خدا ﷺ ۷۶

تفکر و اندیشه پیش‌اول

مقدمه

اندیشه

- ◀ مانند بذری در ذهن جوانه می‌زند.
- ◀ در دل و قلب ریشه می‌دواند.
- ◀ برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌شود.
- ◀ می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد.

موضوع: اهمیت اندیشه در دین اسلام

حدیث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

«افضل العبادۃ ادمان التفکر فی الله و فی قدرته»
برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

پیام حدیث

- 1 برترین عبادت، تفکر در مورد «خداوند» است.
- 2 تفکر درباره صفات خدا مانند قدرت او توصیه شده است.
- 3 منظور از اندیشیدن درباره خداوند، اندیشیدن در صفات الهی است.

درس هستی‌بخش

نیازمندی جهان به خدادرپیدایش

انسان بر اساس فطرت خودش

- ◀ خدا را درمی‌یابد.
- ◀ حضور خدا را درک می‌کند.
- ◀ به روشنی می‌داند در جهانی زندگی می‌کند که خدای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به مخلوقات مدد می‌رساند.

قرآن کریم، انسان را به تفکر «درباره نیازمندی بودن جهان در پیدایش به خداوند» دعوت می‌کند. این استدلال به صورت زیر است:

مقدمه اول	انسان‌ها و موجودات جهان «پدیده‌هایی» هستند که وجود و هستی‌شان از خودشان نبوده و نیست.
مقدمه دوم	پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد (قائم بالذات)، یعنی وجودش از خودش باشد؛ چون موجود فقط وقتی نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد (واجب الوجود ذاتی). این موجود همواره بوده است و همواره خواهد بود.
نتیجه	ما و پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هست شدن به آفریننده‌ای نیاز داریم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این موجود برتر و متعالی خداست.

چون تواند که بود هستی بخش
ناید از وی صفت آبدهی

ذات نایافته از هستی، بخش
خشکابری که بود ز آب تهی

پیام‌ابیات

- ۱ پدیده‌ها نمی‌توانند به خودشان یا دیگری وجود و هستی بخشند. (مقدمه دوم)
- ۲ تنها یک آفریننده که در ذات خودش موجود است، می‌تواند هستی بخش باشد.

تدبیر قرآن

موضوع: نیازمندی موجودات به خداوند

فاطر، ۱۵

﴿يا أَيُّهَا النَّاسُ ائْتِمُوا الْفُقَرَاءَ إِلَى اللَّهِ
وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾
ای مردم شما به خداوند نیازمند هستید
و خدا است که [تنها] بی‌نیاز ستوده است.

پیام‌آیه

- ۱ انسان در همه چیز از جمله در به وجود آمدن، به خدا نیازمند است، این نیاز در بقا نیز وجود دارد.
- ۲ چون خداوند غنی است، نیاز همه موجودات را برطرف می‌کند.
- ۳ خداوند هستی بخش است و اگر موجودی بخواهد موجود شود، باید هستی خود را از خدا بگیرد.
- ۴ چون وجود خداوند وابسته به چیزی نیست، کسی یا چیزی نمی‌تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند. (غنی)

نیازمندی جهان به خدا برپا

رابطه جهان و موجودات آن با خداوند با رابطه ساختمان و بتای آن متفاوت است، زیرا:

- ۱ بتا ساختمان را پدید نیاورده است، بلکه مواد ساختمانی مثل گچ، سیمان و آجر را جابه‌جا کرده است و آن‌ها را چیده است.
 - ۲ خداوند همه چیز جهان را از جمله گچ، سیمان، آجر و حتی خود بتا را آفریده است؛ پس وجود و هستی همه به او وابسته است و به همین جهت هر لحظه خداوند اراده کند، همه چیز از بین می‌روند و متلاشی می‌شوند.
- نکته** رابطه جهان و خداوند تا حدی مثل رابطه مولد برق و جریان برق است، چون همین که مولد متوقف شود، جریان برق هم قطع می‌شود. (نیاز در پیدایش و بقا)

تفاوت سازنده مسجد با خالق جهان

- ← مسجد پس از ساخته شدن از بتا بی‌نیاز می‌شود.
- ← موجودات پس از پیدایش، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمندند. (نیازمندی در بقا)

تدبیر قرآن

موضوع: نیازمندی موجودات به خداوند در بقای خود

رحمان، ۲۹

﴿يسْأَلُهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾
هر آن چه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او
درخواست می‌کند.
او همواره دست‌اندرکار امری است.

پیام آیه

- چون موجودات در همه حال به خدا وابسته هستند، همواره از او درخواست دارند.
- خداوند متعال، برای اداره جهان همواره مشغول انجام کاری است و هر لحظه به درخواستی از سوی موجودات جهان پاسخ می‌دهد.
- خداوند، جهان و موجودات آن را آفریده است و پیوسته به آن توجه و نظارت دارد.

ثمره درک نیازمندی به خدای بی نیاز

انسان

- ← آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌داند.
 - ← ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند بی‌توجه است.
- هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود (علت)، نیاز به او را بیشتر احساس و عجز و بندگی را بیشتر ابراز می‌کند. (معلول)
- افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی

حدیث پیامبر ﷺ

«اللهم لا تكلني الى نفسي طرفة عينٍ ابداً» خدایا مرا چشم به هم زدن به خودم وامگذار.

پیام حدیث

- پیامبر ﷺ با مقام و منزلت بالا در پیشگاه الهی، عاجزانه از خدا می‌خواهد حتی لحظه‌ای لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد.
- این حدیث شریف ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز را بیان می‌کند.

نور هستی

قرآن کریم، رابطه خداوند و جهان را با کلمه نور بیان می‌کند.

موضوع: خداوند نور هستی

نور، ۳۵

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ خداوند نور آسمان‌ها و زمین است.

پیام آیه

- رابطه جهان و خداوند مانند رابطه منبع نور با پرتوهای آن است. یعنی موجودات هم در وجود و هم در بقا به خدا وابسته‌اند.
- چون هر موجودی نور هستی خود را از خدایم گیرد، در حد خودش بیانگر وجود خداوند و تجلی بخش اوست.

نور

- ← خودش پیدا و آشکار است.
- ← سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر می‌شود.

معنی «خداوند نور هستی است» و نتایج آن

- ◀ تمام موجودات «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند.
 - ◀ هر موجودی در حد خودش تجلی بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است.
 - ◀ هر کسی به دقت و تأمل در جهان هستی نگاه کند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کند.
- (۱) «دلی کز معرفت نور و صفا دید
به هر چیزی که دید، اول خدا دید»
- (۲) «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم
به دریا بنگرم دریا تو بینم
به هر جا بنگرم کوه و در و دشت
نشان از قامت رعنا تو بینم»

موضوع: تجلی خداوند در مخلوقات

حدیث امام علی علیه السلام

«ما رأیت شیئاً
الّا و رأیت الله
قبله و بعده و معه»

هیچ چیزی را ندیدم
مگر این که خداوند را
قبل و بعد و با آن دیدم

پیام حدیث

- ① موجودات در وجود خود و قبل از پیدایش به خدا وابسته هستند.
 - ② موجودات پس از پیدایش و در بقا نیز وابسته به خدا هستند.
 - ③ پس از نابودی موجودات نیز، خداوند وجود دارد.
 - ④ هر موجودی در این جهان، در حد خودش تجلی گاه خداوند و صفات اوست.
- این که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست

- ◀ در نگاه اول مشکل به نظر می‌رسد.
- ◀ اما هدفی قابل دسترس است.
- جوانان و نوجوانان چون پاکی و صفای قلب دارند، در این راه موفق تر هستند.

برای موفقیت باید

- ◀ قدم پیش گذاریم.
- ◀ با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم.
- ◀ خداوند نیز کمک می‌نماید.

توانایی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند

موضوعات که می‌خواهیم درباره آن‌ها شناخت پیدا کنیم دو دسته اند

- ◀ ۱- موضوعاتی که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند؛ زیرا ذهن انسان توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد. آن‌ها امور محدودی هستند.
- مثال** گیاهان، حیوانات، ستارگان و کهکشان‌ها
- ◀ ۲- موضوعاتی که ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؛ زیرا امور نامحدودی هستند و ذهن محدود ما نمی‌تواند امور نامحدود را تصور کند.
- مثال** حقیقت خداوند

ما می‌توانیم به وجود (هستی) خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی ببریم و صفات و اسماء او را بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی (ماهیت) او را دریابیم.

موضوع: ممنوعیت تفکر در ذات خداوند

حدیث پیامبر اکرم ﷺ

«تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله»
در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خدا تفکر نکنید.

پیام حدیث

- انسان به دلیل محدودیت خود در شناخت، از تفکر در ذات الهی منع شده است.
- انسان توان درک صفات و نعمت‌های الهی را دارد و برای همین باید در آن‌ها تفکر کند.
- تنها چیزی که از امر به تفکر، استثنا شده است، تفکر در مورد ذات و چیستی خداوند است.

درس ۱ یگانگی بی‌همتا

توحید و یکتاپرستی

- ◀ مهم‌ترین اعتقاد دینی است.
- ◀ اسلام دین توحید و قرآن کتاب توحید است.
- ◀ در اسلام بدون آن هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.
- ◀ سرلوحهٔ دعوت همهٔ پیامبران بوده است.
- ◀ مانند روحی در پیکرهٔ معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می‌بخشد.
- ◀ قرآن کریم همهٔ اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار آن قرار داده است.

تذکرهٔ قرآن

موضوع: توحید و یگانگی خداوند

توحید، ۱ تا ۴

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ *
اللَّهُ الصَّمَدُ *
لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ *
وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ *

بگو خداوند یگانه است.
خداوند بی‌نیاز است.
نه زاده شده و نه می‌زاید.
و هیچ کس همانند و هم‌مرتبهٔ او نیست.

پیام آیات

- خداوند یگانه و بی‌نیاز است. (اصل توحید و یگانگی خداوند)
- خداوند فرزندی ندارد. هم‌چنین علتی ندارد و از چیزی به وجود نیامده است.
- هیچ چیز شبیه به خداوند نیست و شریکی ندارد.

موضوع: توحید

رعد، ۱۶

﴿ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
قُلِ اللَّهُ
قُلْ افْتَحْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ
لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلا ضَرًّا
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرَ
أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورَ
أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ
خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ
قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
وَ هُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿﴾

بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟

بگو خدا است،

بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که

[حتی] اختیار سود و زیان خود ندارند؟

بگو آیا نابینا و بینا برابر است؟

آیا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟

یا آن‌ها شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند؟

که آن‌ها شریکان هم‌ا مثل خداوند مخلوقی خلق کرده‌اند و

خلقت‌ها بر آن‌ها مشتبه شده است

بگو خالق همه‌چیز خداست،

و او یکتای مقتدر است.

پیام‌آیه

۱ کسی را می‌توانیم به عنوان ولی و سرپرست خود انتخاب کنیم که سود و زیان ما و همه موجودات به دست او باشد.

۲ کسی که اختیار سود و زیان خود را هم ندارد، نمی‌تواند ولی و سرپرست دیگری باشد (دلیل مهم مردودبودن پذیرش ولایت طاغوت).

۳ در صورتی‌جا داشت مردم در اعتقاد به توحید شک کنند که خدایان دیگری مخلوقاتی دیگر داشته باشند. (فتشابه الخلق)

۴ مطابق آیه شریفه، هدایت به نور «التور» و پذیرفتن شرک به ظلمت و تاریکی «الظلمات» تشبیه شده است.

توحید و برخی مراتب آن
توحید یعنی

← اعتقاد به خدای یگانه

← خدا بی‌همناست و شریکی ندارد.

• رسول خدا ﷺ از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لا اله الا الله» دست از شرک و بت‌پرستی بردارند و به خدای یگانه ایمان آورند.

با گفتن «لا اله الا الله»

← تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد.

← دفاع از حقوق فرد بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت.

← فرد در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت.

• «لا اله الا الله» تنها یک شعار نیست، بلکه پایبندی به آن، رابطه فرد را با خود، خداوند، خانواده و اجتماع و دیگر افراد تغییر می‌داد.

۱- توحید در خالقیت یعنی معتقد باشیم:

- ۱ خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است.
- ۲ موجودات همه مخلوق او هستند.
- ۳ خداوند در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

موضوع: توحید در خالقیت

زمر، ۶۲

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ خدا آفریننده هر چیزی است.

پیام آیه

- ۱ خداوند، خالق و مبدأ جهان است.
 - ۲ انحصار خلقت در جهان توسط خداوند
- پرسش** چرا تنها خداوند خالق جهان است؟

پاسخ ۱ اگر چند خدا وجود داشته باشند که هر کدام خالق بخشی از جهان اند یا با همکاری یکدیگر این جهان را آفریده‌اند، یعنی هر کدام ناقص و محدود هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند.

۲ اگر چند خدا جهان را آفریده باشند، هر کدام از آن‌ها کمالاتی دارند که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین هم می‌شدند و چند خدا نیستند. چنین خدایان ناقصی، خود، نیازمند هستند و به خالق کامل و بی‌نیازی احتیاج دارند که نیازشان را برطرف نماید.

۲- توحید در مالکیت

چون خداوند تنها خالق و پدیدآورنده جهان است، پس تنها مالک آن نیز هست.

موضوع: توحید در مالکیت

آل عمران، ۱۰۹

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ آنچه در آسمان‌ها و زمین است از آن خداست.

پیام آیه

- ۱ خداوند خالق جهان است (علت)، پس مالک جهان نیز هست.
- ۲ چون خداوند مالک جهان است، حکومت را به هر کس که بخواهد می‌دهد.

۳- توحید در ولایت

• حق تصرف، ولایت و سرپرستی یعنی هر کس مالک چیزی باشد، حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد، اما دیگران بدون اجازه وی نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند.

• چون خداوند تنها مالک جهان است (علت)، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست (معلول) و مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌تواند در جهان تصرف کنند.

• تصرف به اذن خداوند در جهان به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست، بلکه یعنی خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.

• خداوند پیامبر ﷺ را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، یعنی ایشان واسطه ولایت خدا و رساننده فرمان‌های اوست.

موضوع: توحید در ولایت
کهف، ۲۶

﴿ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ
وَلَا يَشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴾

آن‌ها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند
و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.

پیام‌آیه

- ۱ هیچ ولی‌ای در جهان به‌جز خداوند وجود ندارد و هیچ ولایتی جز به اذن خداوند وجود ندارد.
- ۲ چون خداوند مالک جهان است (علت)، سرپرستی و ولایت جهان نیز با اوست (معلول).
- ۴- **توحید در ربوبیت** ربّ یعنی مالک و صاحب اختیاری که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست. هر کس که خالق و مالک و ولیّ چیزی باشد، می‌تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد. خداوند تنها خالق، مالک و ولیّ جهان است، پس تنها ربّ هستی نیز می‌باشد.

خداوند

۱- جهان را اداره می‌کند.

۲- جهان را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌کند و به پیش می‌برد.

نکته: توحید در ربوبیت بدان معنا نیست که موجودات، به خصوص انسان، قدرت تدبیر ندارند، بلکه توحید در ربوبیت یعنی انسان و تدبیرش همه از آن خدا و تحت تدبیر او هستند.

مثال: کشاورز وقتی خود را با دیگران که در کشت زمین او دخالتی ندارند، مقایسه می‌کند، می‌بیند این زراعت حاصل دسترنج خودش است، اما وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می‌کند، می‌بیند هم خودش و هم توانش از آن خداست.

موضوع: توحید در ربوبیت
انعام، ۱۶۴

﴿ قُلْ أَغْبِرُ اللَّهُ ابْغِيَ رَبًّا
وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ﴾

بگو: آیا جز خدا پروردگاری را بطلبم
در حالی که او پروردگار همه‌چیز است؟

پیام‌آیه

- ۱ انسان موحد، پروردگاری (ربّ) به‌جز خداوند را نمی‌پذیرد.
- ۲ چون خداوند ولی و سرپرست جهان است (علت)، ربّ آن نیز هست. (معلول)

نکته: خالق ← مالک ← ولی ← ربّ

شرک و مراتب آن

شرک به معنای شریک قراردادن برای خداست. هر کس که معتقد باشد خداوند شریک دارد، مشرک به حساب می‌آید.

۱- **شرک در خالقیت** اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده‌اند، گرفتار شرک در خالقیت شده است.

پرسش چرا خداوند در آفرینش جهان شریکی ندارد؟

پاسخ ۱ این تصور که چند خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان است یا با همکاری هم جهان را آفریده‌اند غلط است. ← این خدایان ناقص و محدود هستند و به تنهایی نمی‌توانند جهان را خلق کنند.

۲ این تصور یعنی هر یک کمالاتی دارد که دیگری ندارد و گرنه عین هم می‌شوند و چند خدا نیستند. پس تصور چند خدایی صحیح نیست.

← **۲- شرک در مالکیت** اعتقاد به این که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند. اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود.

← **۳- شرک در ولایت** اعتقاد به این که علاوه بر خداوند و در کنار او، موجودات دیگری نیز سرپرستی جهان را بر عهده دارند و حق تصرف در جهان برای آن‌ها است.

← **۴- شرک در ربوبیت** اعتقاد به این که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگرانی نیز هستند که تدبیر امور موجودات را بر عهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند، گرفتار شرک شده است.

چند نکته مهم

۱ خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. آتش موجب گرما و روشنی و دارو سبب شفا و بهبودی است.

در امور معنوی نیز همین‌گونه است. دعا سبب مغفرت و آمرزش، صدقه موجب دفع بلا و صلۀ رحم سبب افزایش طول عمر است.

همۀ این روابط توسط خداوند طراحی شده و به اذن و ارادۀ او صورت می‌گیرد. اگر کسی سراغ پزشک می‌رود، به قانون الهی عمل کرده است.

۲ درخواست از پزشک منافاتی با توحید ندارد. همین‌طور درخواست از اولیای الهی برای اجابت خواسته‌ها منافاتی با توحید ندارد. پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیرمادی و با اذن خداوند این کارها را انجام می‌دهند.

۳ عقیده به توانایی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اولیای دین علیهم السلام در برآوردن حاجات مثل شفا دادن وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها و مستقل از خدا بدانیم. اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست آن اولیای الهی از خدا و به اذن خداوند بدانیم، عین توحید است. این توانایی اختصاص به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد.

۴ اگر اکنون ما از رسول خدا صلی الله علیه و آله چیزی درخواست کنیم، درخواست از جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است.

۵ جریان «تکفیری‌ها» درخواست از پیامبر صلی الله علیه و آله و اولیای دین علیهم السلام را شرک آلود می‌دانند. پیروان این جریان فکری خشک و غیرعقلانی با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، هر مسلمانی را که مانند آن‌ها نمی‌اندیشد، مشرک و کافر می‌خوانند و گاه کشتن او را واجب می‌شمارند. این جریان بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد.

۲۳۹- به کدام علت، پیامبر گرامی اسلام ﷺ به «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله» دستور داده‌اند؟

- ۱) لازمه شناخت هر چیزی، احاطه و دسترسی به آن است و ما هرگز به هستی و چیستی خدا دسترسی نداریم.
 - ۲) تفکر در ذات خداوند موجب محدود شدن هستی خداوند می‌شود و ما فقط توان فهم چیستی خدا را داریم.
 - ۳) هر چیستی که برای خدا فرض کنیم، او را در حد تصورات خود پایین آورده و محدود کرده‌ایم.
 - ۴) هستی و چیستی خداوند در ظرف ذهن ما نمی‌گنجد و ما فقط توانایی فهم مخلوقات خداوند را داریم.
- ۲۴۰- در صحنه پروغای حیات، بین افزایش خودشناسی و افزایش عبودیت خداوند، رابطه برقرار است که کمال حقیقی، زاینده است و قطع رابطه بین نور و منبع نور (هنر ۹۰)

۱) عکس - فقر و نیازمندی - ناممکن است

۲) مستقیم - فقر و نیازمندی - ناممکن است

۳) عکس - غنا و بی‌نیازی - به تعالی نور می‌انجامد

۴) مستقیم - غنا و بی‌نیازی - به تعالی نور می‌انجامد

۲۴۱- با توجه به معارف اسلامی، شناخت «هستی» و «چیستی» خداوند به ترتیب، موصوف به به است. (هنر ۹۲)

۱) ممکن - ناممکن

۲) ناممکن - ممکن

۳) ممکن - ممکن

۴) ناممکن - ناممکن

۲۴۲- پیام آیه شریفه ﴿الله نور السماوات والارض﴾ این است که جهان، در نیازمند به خدا است و تمام موجودات هستند. (خارج از کشور ۹۲)

۱) در پیدایش و بقا - آیه‌ای از آیات الهی

۲) فقط در پیدایش و هستی یافتن - آیه‌ای از آیات الهی

۳) در پیدایش و بقا - ذره‌ای از ذات الهی

۴) فقط در پیدایش و هستی یافتن - ذره‌ای از ذات الهی

۲۴۳- با تفکر در کدام عبارت شریفه، به درک بیشتری از عبودیت و بندگی و تحکیم آن در پیشگاه خداوند متعال خواهیم رسید؟

۱) ﴿یا ایها الناس اتمم الفقراء الی الله﴾

۲) ﴿الله نور السماوات والارض﴾

۳) ﴿کل یوم هو فی شأن﴾

۴) ﴿ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه﴾

۲۴۴- دستیابی به معرفت عمیق و والا نیازمند چیست و کدام حدیث به این معرفت اشاره دارد؟

۱) پاکی و صفای قلب - «اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین ابداً»

۲) درک نیازمندی به خدا - «اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین ابداً»

۳) پاکی و صفای قلب - «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه»

۴) درک نیازمندی به خدا - «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه»

۲۴۵- ثمره نهایی افزایش خودشناسی چیست و عبارت شریفه ﴿لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ﴾ به کدام دسته امور اشاره دارد؟

- ۱) درک بیشتر فقر و نیاز - اموری که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند.
- ۲) افزایش عبودیت و بندگی - اموری که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند.
- ۳) درک بیشتر فقر و نیاز - اموری که در محدوده شناخت ما قرار نمی‌گیرند.
- ۴) افزایش عبودیت و بندگی - اموری که در محدوده شناخت ما قرار نمی‌گیرند.

۲۴۶- پیام قابل برداشت از عبارت شریفه ﴿كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ چیست؟

- ۱) رابطه جهان با خداوند مانند رابطه سازنده بنا و یک ساختمان نیست.
- ۲) موجودات هر لحظه از خدا درخواستی دارند و او هر لحظه دست‌اندر کار امری برای پاسخ به موجودات است.
- ۳) موجودات در بقا و آفرینش خود به خدا وابسته هستند.
- ۴) انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خدایا احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند.

۲۴۷- بیت «ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی بخش؟» به کدام موضوع اشاره بیشتری دارد؟

- ۱) ما و پدیده‌های اطراف ما، موجوداتی هستیم که وجود و هستی ما از خودمان نیست.
 - ۲) پدیده‌ای که وجودش از خودش نیست، برای موجود شدن، نیازمند پدیدآورنده‌ای است که خودش پدیده نباشد.
 - ۳) سرچشمه هستی ما و موجودات جهان خداوند است.
 - ۴) موجودات همان‌گونه که در آفرینش، به خداوند نیازمندند، در بقا نیز نیازمند خداوند متعال هستند.
- ۲۴۸- این گفتار که «هر موجودی در حد خودش تجلی بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت و رحمت الهی است» اشاره به کدام عبارت شریفه دارد؟

- ۱) ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾
- ۲) ﴿كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾
- ۳) ﴿انتم الفقراء الى الله﴾
- ۴) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

درس دوم

۲۴۹- اگر خداوند متعال به کسی اذن دهد تا در اشیائی تصرف نماید، این اجازه چه مفهومی دارد؟

- ۱) در مسیر و مجرای ولایت الهی قرار گرفته و از خودش استقلالی ندارد. (ریاضی، ۹۵)
- ۲) به معنای واگذاری ولایت خداوند به آن شخص و لازمه توحید است.
- ۳) تصرف او در جهان در عرض ولایت خداست و هیچ کس جز او ولی انسان‌ها نیست.
- ۴) با توجه به ظرفیت متفاوت انسان‌ها، خداوند بخشی از ولایت خود را به آن‌ها واگذار می‌کند.

۲۵۰- عقیده به توانایی اولیای دین در برآوردن حاجات انسان وقتی موجب شرک در است که این توانایی را بدانیم و آیه ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ بر دلالت دارد. (خارج از کشور، ۹۴)

- ۱) ربوبیت - در طول اراده خدا - اصل توحید
- ۲) خالقیت - از خود آن‌ها - توحید در خالقیت
- ۳) ربوبیت - از خود آن‌ها - اصل توحید
- ۴) خالقیت - در طول اراده خدا - توحید در خالقیت

۲۵۱- کدام مورد تأییدکننده توحید در خالقیت است؟ (ریاضی، ۹۴)

- ۱) کسی نمی‌تواند مستقل از خداوند در امور جهان دخالت کند و مثلاً بیماری را شفا بخشد یا مشکلی را رفع کند.
- ۲) اگر خداوند به کسی اذن دهد، آن شخص نیز می‌تواند در محدوده اجازه خداوند در اشیائی تصرف کند.

۳) در تصور چندخدایی هر یک از آنان باید کمالاتی را دارا باشند که دیگری ندارد، وگرنه عین هم می‌شوند.
 ۴) خداست که جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش تعیین کرده است، هدایت می‌کند.
 ۲۵۲- یک انسان موحد را عقیده بر آن است که «همه مخلوقات، در کارهای خود نیازمند و وابسته به خداوند هستند اما خداوند، در اداره جهان به آن‌ها نیازی ندارد» این مبنای اعتقادی از دقت در پیام کدام آیه مفهوم می‌گردد؟

(زبان ۹۳)

۱) ﴿قُلْ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ (۲) ﴿مَّا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ (۳) ﴿قُلْ أَغْبِرُ اللَّهُ ابْنِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ (۴) ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمَلِكَ مِنْ تَشَاءُ﴾
 ۲۵۳- تصور استقلال در فاعلیت مخلوقات، منجر به شرک می‌شود و فهم درست ارتباط طولی در پدیده‌ها عین توحید است.

(هنر ۸۷)

۱) ربوبی - عبادی (۲) در خالقیت - ربوبی (۳) ربوبی - ربوبی (۴) در خالقیت - عبادی
 ۲۵۴- کسی که گمان می‌کند سایر مخلوقات مستقل از خداوند می‌توانند در امور جهان دخالت کنند، در عین اعتقاد به کدام مرتبه توحید، گرفتار چه شرکی شده است؟

(هنر ۹۶)

۱) توحید در عبادت - شرک در ولایت (۲) توحید در خالقیت - شرک در ربوبیت
 ۳) توحید در عبادت - شرک در ربوبیت (۴) توحید در خالقیت - شرک در ولایت
 ۲۵۵- ولایت خداوند بر جهان، برخاسته از او است که برای جز او، موکول به می‌باشد.

(هنر ۹۳)

۱) وحدت ذاتی - واگذاری بخشی از ولایت به او
 ۲) مالکیت حقیقی - واگذاری بخشی از ولایت به او
 ۳) وحدت ذاتی - قرارگرفتن در مسیر و مجرای الهی
 ۴) مالکیت حقیقی - قرارگرفتن در مسیر و مجرای الهی
 ۲۵۶- عبارت «خداوند پیش‌برنده جهان است» اشاره به کدام مرتبه از مراتب توحید دارد و کدام آیه به آن اشاره دارد؟

۱) توحید در ولایت - ﴿مَّا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾
 ۲) توحید در خالقیت - ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾
 ۳) توحید در مالکیت - ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمَلِكَ مِنْ تَشَاءُ﴾
 ۴) توحید در ربوبیت - ﴿قُلْ أَغْبِرُ اللَّهُ ابْنِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾
 ۲۵۷- حق تصرف خداوند در جهان، ریشه در توحید در دارد و ردکردن امکان توسل از سوی جریان تکفیری‌ها ریشه در نگاه نادرست آنان به توحید در دارد.

۱) ولایت - ربوبیت (۲) مالکیت - خالقیت (۳) مالکیت - ربوبیت (۴) ولایت - ولایت
 ۲۵۸- مطابق آیه شریفه ﴿إِمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ﴾ چه هنگام می‌توان کسی را در عرض خداوند مستحق عبادت یافت؟

۱) هنگامی که شریکانی برای خداوند تصور کنیم که آن شریکان مانند خداوند مخلوقاتی داشته باشند.
 ۲) هنگامی که موجودی را شریک خداوند بدانیم که در امور جاری جهان مؤثر است.
 ۳) وقتی که شریکان خداوند ولایت و حق تصرف در بخشی از جهان داشته باشند.
 ۴) هنگامی که با توسل به موجوداتی آن‌ها را در سرنوشت جهان صاحب اثر بدانیم.

سال دوازدهم

◀ درس اول

◀ پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «افضل العبادۃ اذمان التّفکر فی الله و قدرته».

موضوع: تفکر در مورد خداوند و قدرتش (صفاتش) برترین عبادت است.

﴿يا أَيُّهَا النَّاسُ انتم الفقراء إلى الله و الله هو الغنی الحمید﴾

موضوع: (۱) خداوند بی‌نیاز است. (۲) همه موجودات از جمله انسان‌ها به خدا نیازمند هستند.

﴿یسأله من فی السّماوات و الأرض کلّ یومٍ هو فی شأنٍ﴾

موضوع: موجودات به دلیل فقر خود پیوسته از خداوند تقاضا دارند.

◀ پیامبر ﷺ فرمود: «اللّهم لا تکلنی إلى نفسی طرفه عینِ ابدأ».

موضوع: انسان یک لحظه نیز نمی‌تواند به خود اتکا کند.

﴿الله نور السّماوات و الأرض﴾

موضوع: خداوند وجود و هستی هر موجودی را عطا می‌کند.

◀ علی ع فرمود: «ما رأیت شیئاً إلا و رأیت الله قبله و بعده و معه».

موضوع: وابستگی همه موجودات در پیدایش و بقا به خداوند

◀ پیامبر ﷺ فرمود: «تفکروا فی کلّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذات الله».

موضوع: درست‌بودن تفکر در صفات خداوند و ممنوعیت تفکر در ذات خدا

◀ درس دوم

﴿قل هو الله احدٌ * الله الصّمد * لم یلد و لم یولد * و لم یکن له کفوًا احدٌ﴾

موضوع: یگانگی و توحید خداوند در همه ابعاد

﴿قل من ربّ السّماوات و الأرض قل الله قل ا فاتخذتم من دونه اولیاء لا یملکون لانفسهم نفعاً و لا ضرراً قل هل یستوی الاعمی و البصیر ام هل تستوی الظّلمات و النّور ام جعلوا لله شرکاء خلقوا کلخلقه فتشابه الخلق علیهم قل الله خالق کل شیء و هو الواحد القهار﴾

موضوع: (۱) توحید در ربوبیت (۲) توحید در خالقیت

﴿الله خالق کلّ شیء﴾

موضوع: توحید در خالقیت

﴿و لله ما فی السّماوات و ما فی الارض﴾

موضوع: توحید در مالکیت

﴿ما لهم من دونه من ولیّ و لا یشرك فی حکمه احدًا﴾

موضوع: توحید در ولایت